

Сараненко І.І. (Україна, Херсон)

ЕКОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ЯРУЖНО-БАЛКОВИХ СИСТЕМ ДЛЯ СТЕПОВОЇ ЗОНИ УКРАЇНИ

Багаторічні дослідження сучасних учених свідчать, що степова зона України почала розвиватися з початку третього тисячоліття до н.е. та має виключно антропогенне походження. Сьогодні – це найбільш освоєна територія держави з орними землями на чорноземах звичайних, чорноземах південних, темно-каштанових та каштанових ґрунтах, що складають близько 80 % земельного фонду (48% ріллі). Площа земель, що знаходяться під ярами сягає близько 85 тис. га.

Європейськими вченими визнано, що український степовий ландшафт перебуває на межі зникнення. Осередки, що залишилися після тотального розорювання - це схили балок, яри та байраки. Вони фрагментовані, мають різний рівень збереження. Степову екосистему по суті знищено. Розораність та надмірне штучне заліснення фактично позбавляють середовища існування рідкісних видів рослин і тварин.

Головним завданням даної роботи є визначення ролі ланок яружно-балкових систем у формуванні екосистеми степу. Для виконання поставленої задачі з 2006 року ведеться моніторинг 400 типових об'єктів яружно-балкових систем степової зони України. У результаті систематизації та аналізу отриманих даних встановлено, що ланками яружно-балкової системи є яри, річкові долини, балки, байраки. З часом вони поступово змінюються та мають характерні особливості (табл. 1а).

Таблиця 1а – Характерні особливості ланок яружно-балкових систем степової зони України

Ланки яружно-балкових систем	Річкова долина	Яр	Балка	Байрак
Параметри: вершина	угловина	вузька та глибока вибоїна	котловина	широка заліснена котловина
Схили	лівий досить стрімкий, правий - крутий; наявність терас, уступів	круті та стрімкі	широкі, пологі	добре розвинені

Формування параметрів ланок яружно-балкових систем залежить від походження (рис. 1а).

Рис. 1а. Поступові зміни ланок яружно-балкових систем

Результати спостережень показали, що яружно-балкові системи відіграють значну екологічну роль у формуванні екосистеми степу залежно від походження. У будь-якому випадку – це захисна реакція природи на зміну водного режиму та належить до закономірних сукцесійних процесів, що завершуються створенням відносно стійкої спільноти із збалансованим обміном при наявності відповідних чинників середовища.

Явище яружно-балкових систем степової зони України досить неоднозначне. З одного боку – це місця виходу джерел води на поверхню, з іншого – збільшується площа еродованих ґрунтів.